

Онищенко О.С., здобувач кафедри
цивільного права і процесу НАВС *Науковий*
керівник: Тімуш І.С., доктор юридичних
наук, професор

Підстави відшкодування моральної шкоди в окремих видах деліктів

Будь-які суспільні відносини виникають не самі по собі, вони породжуються потребами суспільства. У цьому сенсі не є винятком і зобов'язання по відшкодуванню шкоди, в тому числі моральної, завданої незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду.

Виходячи з рішень державних органів, які розкривають причини порушення законів, що допускаються органами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудового розслідування, прокуратури і суду, і з огляду на конкретні випадки таких порушень із практики цих органів, можна певною мірою класифікувати причини виникнення таких правопорушень.

По-перше, одна з причин виникнення цих відносин пов'язана із самим процесом розслідування злочинів, вирішенням справ в суді як пізнавальними процесами. Щоб правильно вирішити справу, необхідно встановити у повній і точній відповідності до закону саму подію злочину, винність конкретної особи у здійсненні цього злочину і всі обставини, що визначають ступінь відповідальності цієї особи за вчинене, або ж переконатися в зворотному, - що злочин не був вчинений, притягнута до відповідальності особа не винна. У процесі встановлення істини можливі моменти, коли за причин, що не залежать від службових осіб органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудового розслідування, прокуратури і суду (обмова, дача помилкових показань, наявність обставин, що не могли бути відомі на момент розслідування та розгляду справи і т. ін.), вони йдуть хибним шляхом: притягують до кримінальної відповідальності невинних.

Безперечно, як правило, істина у справі встановлюється, що веде до реабілітації громадянина в кримінальному процесі і виникненню цивільно-правових відносин по відшкодуванню завданої шкоди.

По-друге, причиною виникнення досліджуваних відносин є недостатньо високий рівень професійних знань у деякої частини службових осіб органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудового слідства, прокуратури та суду, що призводить до юридичних помилок. Внаслідок некваліфікованої оцінки фактичних обставин справи іноді незаконно порушується (виникає) кримінальне переслідування, результатом чого є завдання громадянину моральної і майнової шкоди.

По-третє, при розслідуванні та розгляді кримінальних справ рідко, але ще зустрічаються випадки фальсифікації доказів, застосування недозволених методів розслідування, тенденційності, зловживання службовим становищем,

незаконний арешт із метою домогтися притягнення громадянина до кримінальної відповідальності.

По-четверте, до незаконних дій у вигляді зловживання владою відноситься і відсутність у частини службових осіб органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудового розслідування, прокуратури, суду бажання протистояти місцевим і відомчим впливам, байдужість до долі людей. Поступаючись місцевому і відомчому тиску і користуючись наданою їм владою, такі працівники приймають рішення про притягнення до кримінальної й адміністративної відповідальності, усувають з посади, завдаючи тим самим шкоду громадянину.

Крім зазначених, можуть бути й інші причини виникнення правовідносин з відшкодування шкоди, завданої громадянину неправомірними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудового розслідування, прокуратури та суду (нечіткість законодавчого провадження, протиріччя між порядком, встановленим різними законами тощо) [1, с. 122].

Законодавцем встановлені особливі правила відповідальності за шкоду, заподіяну фізичній особі актами влади у сфері специфічної діяльності органів дізнання, досудового слідства, прокуратури та суду. У ст. 1176 ЦК України встановлені особливі умови відповідальності за шкоду, що заподіяна фізичній особі незаконними діями правоохоронних органів. Ця шкода відшкодовується державою у повному обсязі незалежно від вини посадових осіб цих правоохоронних органів [2]. Специфіка діяльності правоохоронних органів на відміну від інших інститутів державної влади полягає у тому, що вони безпосередньо не регулюють суспільні відносини, а забезпечують належний порядок у процесі регулювання цих відносин.

Ще однією специфікою даного виду деліктного зобов'язання є те, що як і у разі відшкодування шкоди за статтями 1172-1175 ЦК особа заподіювана шкоди відмежовується від особи, яка несе відповідальність за завдання шкоди. При цьому слід зазначити, що службові та посадові особи, діями яких завдається шкода, діють не лише від імені зазначених правоохоронних і судових органів, а й від імені держави. І саме це породжує ще одну специфіку даного деліктного зобов'язання, що відповідальність за завдану ними шкоду несе держава Україна [3, с. 47]. Покладення обов'язку відшкодування шкоди, в тому числі моральної, можна пояснити наступними обставинами. По-перше, саме держава виступає гарантом таких особистих немайнових благ як право на життя, особисту недоторканність, свободу, недоторканність житла, свободу пересування, честь, гідність та інші. По-друге, правоохоронні органи є державними інститутами, що діють від імені держави. По-третє, вина правоохоронних органів може бути і відсутня. Наприклад, особа була засуджена на підставі надання завідомо неправдивих показань свідків чи висновку експерта, але потерпілому шкоду необхідно відшкодувати. По-четверте, у держави більше можливостей поновити у повному обсязі порушені права (зарахувати трудовий стаж, повернути нагороди, поновити військове звання тощо). По-п'яте, така конструкція

відповідальності, коли за шкоду відповідає держава, а не конкретна особа, не обмежує творчої ініціативи працівників правоохоронних органів, які мають право на допустимий професійний ризик.

Список використаних джерел

1. Лов'як О.О. Нормативно-правове забезпечення відшкодування шкоди, завданої органами внутрішніх справ: монографія / О.О. Лов'як. - К. : 2011. - 228 с.
2. Цивільний кодекс України. - К. - 2012. - Видавець ПАЛІВОДА А. В.- 380 с.
3. Мироненко В.П., Ананченко В.В. Порядок відшкодування майнової шкоди, завданої громадянину незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу дізнання, досудового слідства, прокуратури або суду / В. П. Мироненко, В.В. Ананченко // Юридична наука. - 2012. - № 4. - С. 44 - 51.